

Artur Rosiak

STANOWISKO BRYTYJSKIE
W SPRAWIE KONTROLI I REDUKCJI ZBROJEŃ
W KOMISJI ZBROJEŃ KONWENCJONALNYCH ONZ
WSTĘPNA FAZA OBRAD
(LUTY 1947 – LIPIEC 1948 R.)

Konieczność koordynacji wysiłków zmierzających do osiągnięcia konkretnych wyników w prowadzonych na forum ONZ rozmowach rozbrojeniowych w 1946 r. zaowocowała wydaniem przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 14 grudnia rezolucji *O zasadach powszechnej regulacji i redukcji zbrojeń*¹. Dokument ten stał się podstawą do rozmów na temat utworzenia Komisji Zbrojeń Konwencyjnych. Rezolucja wzywała Radę Bezpieczeństwa ONZ, aby niezwłocznie przystąpiła do opracowania praktycznych środków niezbędnych do redukcji zbrojeń i sił zbrojnych oraz eliminacji broni atomowej. Zalecała również przyspieszenie w maksymalnym stopniu oddania do dyspozycji Rady Bezpieczeństwa sił zbrojnych przewidzianych w art. 43 Karty Narodów Zjednoczonych².

Debaty członków Rady Bezpieczeństwa nad zaleceniami Zgromadzenia Ogólnego, zawartymi w rezolucji, w pełni ukazały rozbieżności istniejące między supermocarstwami – Stanami Zjednoczonymi i Związkiem Sowieckim. Delegacja amerykańska, z Warrenem Austinem i Herschelem Johnsonem na czele, dążyła przede wszystkim do jak najszybszego określenia kompetencji istniejącej od 24 stycznia 1946 r. Komisji Energii Atomowej (Atomic Energy Commission – AEC)³. Dopiero po zaakceptowaniu przez Radę Bezpieczeństwa

¹ „Journal of the United Nations” 1946, vol. 75, s. 287; M. W. Boggs, *Regulation and Reduction of Armaments. Action of the General Assembly*, Washington 1947, s. 1.

² Artykuł 43 Karty NZ głosił, że „Rada Bezpieczeństwa zawrze z państwami członkowskimi porozumienie w sprawie liczebności, rodzaju sił i środków oddanych przez każde z nich Radzie dla celów bezpieczeństwa zbiorowego, Zob.: *Report of the Security Council to the General Assembly*, 1946, dok. A/93, s. 124.

³ Rezolucja 1/I Zgromadzenia Ogólnego NZ z dnia 24 I 1946 r. Zob.: *Rokowania rozbrojeniowe po II wojnie światowej. Wybór dokumentów*, Warszawa 1958, cz. I, poz. 2, s. 4–8.

pierwszego raportu AEC Amerykanie byli skłonni rozpocząć rozmowy na temat zakresu działań mającej powstać Komisji rozbrojeniowej⁴.

Poglądy reprezentantów Stanów Zjednoczonych były nie do przyjęcia przez ZSRS. Podstawą koncepcji rządu sowieckiego bowiem było założenie, iż dopiero natychmiastowa redukcja zbrojeń lub całkowite rozbrojenie doprowadzą do powstania systemu międzynarodowego bezpieczeństwa. Delegaci sowieccy, zasiadający w Radzie Bezpieczeństwa, zainteresowani byli sprzężeniem zagadnień regulacji i redukcji zbrojeń konwencjonalnych z kwestią kontroli energii atomowej. Dawałoby to Rosjanom ogromną szansę na pozyskiwanie informacji o amerykańskich badaniach nad tym rodzajem broni w ramach prac rozbrojeniowych⁵.

Wobec narastającego w szybkim tempie nastroju „zimnowojennej” wrogości już we wstępnej fazie obrad wiadome było, iż jedynie inicjatywa mediacyjna i rozbrojeniowa państw trzecich doprowadzić może do choćby niewielkiego zbliżenia między antagonistycznymi potęgami. Tak istotną rolę w procesie tworzenia Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych oraz organizowania planu jej pracy odegrała Wielka Brytania.

Celem priorytetowym dla rządu Clementa Attlee’go było zapewnienie wszystkim krajom gwarancji bezpieczeństwa, które stanowiłoby punkt wyjścia do rozmów na temat regulacji i redukcji zbrojeń oraz sił zbrojnych. Koncepcja brytyjska pokrywała się w zasadzie z ogólnymi założeniami amerykańskimi. Anglicy wychodzili jednak z założenia, że możliwe jest równoległe prowadzenie rozmów dotyczących rozbrojenia konwencjonalnego z obradami Komisji Energii Atomowej, przy jednoczesnym wyłączeniu zagadnienia broni atomowej z planów posiedzeń mającego dopiero powstać komitetu⁶.

Stanowisko rządu londyńskiego przekazane zostało delegacji amerykańskiej przez brytyjskiego reprezentanta w Radzie Bezpieczeństwa, sir Alexandra Cadogana, w dniu 8 stycznia 1947 r.⁷ Cadogan w rozmowie z M. Johnsonem argumentował, iż nie można dłużej powstrzymywać rozmów na temat rozbrojenia, uzależniając ich rozpoczęcie od przyjęcia przez Radę pierwszego raportu AEC. Potwierdzał jednak pełne poparcie Wielkiej Brytanii dla amerykańskiej koncepcji pozostawienia w kompetencji AEC kwestii kontroli energii atomowej⁸.

⁴ Ch. W. Harrington, *The Problem of Disarmament in the United Nations*, Geneva 1950, s. 108.

⁵ *Ibidem*, s. 109. Zob. też: *Foreign Relations of the United States (FRUS)*, 1947, Vol. I, Washington 1973, s. 382–384.

⁶ *Ibidem*, General: *The United Nations*, s. 347.

⁷ Poza Alexandrem Cadoganem w skład brytyjskiej delegacji wchodził: Ernest Bevin i Philip Noel-Baker.

⁸ Wypowiedź A. Cadogana potwierdził w rozmowie z H. Johnsonem również M. E. Bathurst, pracownik ambasady brytyjskiej w Waszyngtonie. *FRUS*, 1947, Vol. I, s. 349.

Propozycja brytyjska nie wpłynęła na stanowisko delegacji amerykańskiej, której głównym celem stało się przesuwanie momentu utworzenia nowej komisji do czasu zaaprobowania przez Radę Bezpieczeństwa raportu AEC, gwarantującego pozostawienie kwestii kontroli energii atomowej w kompetencjach tej organizacji. W dniu 15 stycznia 1947 r. Warren Austin, przewodniczący delegacji amerykańskiej, poprosił członków Rady o możliwość rozpatrzenia sprawy utworzenia komisji rozbrojeniowej po trzech tygodniach przerwy. Pomysł ten został poddany krytyce przez reprezentanta Związku Sowieckiego, Andrieja Gromykę, który zarzucił Amerykanom chęć niepotrzebnego hamowania procesu rozbrojeniowego, jednak pozostali członkowie Rady poparli tę inicjatywę⁹.

Przerwa w obradach została efektywnie wykorzystana przez stronę angielską. Dnia 27 stycznia ambasador Wielkiej Brytanii w USA, lord Inverchapel, przekazał zastępcy sekretarza stanu Deanowi Achesonowi tajny *aide-memoire* wystosowany przez rząd Clementa Attlee'go. W dokumencie tym informowano Waszyngton, iż bez względu na stanowisko amerykańskie Wielka Brytania nie będzie blokować rozmów dotyczących rozbrojenia. Memorandum zawierało również zarys londyńskiego planu rozpoczęcia równoległych do prac AEC rozmów w ramach mającej powstać komisji rozbrojeniowej. Szczególny nacisk położono w nim na zagadnienie zapewnienia członkom ONZ bezpieczeństwa w trakcie procesu redukcji zbrojeń. Poinformowano również Amerykanów o utworzeniu w Londynie specjalnej Komisji Rozbrojeniowej, której przewodniczącym został pracownik Foreign Office, Gladwyn Jebb. Celem Komisji było przygotowanie brytyjskiego programu ogólnych zasad regulacji i redukcji zbrojeń, który mógłby zostać przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ. W końcowej części dokumentu Anglicy zapewniali jednak rząd Stanów Zjednoczonych, iż ich delegacja w dalszym ciągu będzie naciskać na przedstawicieli Związku Sowieckiego, by zaakceptowali istnienie AEC jako niezależnej komisji rozpatrującej zagadnienie rozbrojenia atomowego¹⁰. Zapewnienie wsparcia dla utrzymania niezależności Komisji Energii Atomowej potwierdził również przewodniczący brytyjskiej delegacji na forum ONZ, minister spraw zagranicznych Ernest Bevin w trakcie poufnej rozmowy z Achesonem. Stronę amerykańską niepokoił jednak fakt przesłania tego dokumentu również do Moskwy, o czym Bevin lojalnie poinformował podsekretarza stanu¹¹.

Treść brytyjskiego memorandum w istotny sposób wpłynęła na zmianę stanowiska rządu Stanów Zjednoczonych. Już 4 lutego 1947 r. Warren Austin przedłożył Radzie Bezpieczeństwa amerykański projekt rezolucji.

⁹ Ch. W. Harrington, *op. cit.*, s. 110.

¹⁰ FRUS, 1947, Vol. I, s. 376-378.

¹¹ *Ibidem*, s. 378.

Z jej treści wynikało, iż mająca powstać komisja zajęłaby się przede wszystkim problemem regulacji i redukcji zbrojeń oraz sił zbrojnych. Do jej kompetencji miały również należeć niektóre zagadnienia z dziedziny energii atomowej, pod warunkiem jednak, iż nie wchodziłyby one w zakres działalności Komisji Energii Atomowej. Aby móc je wydzielić, należało przeanalizować i zaakceptować pierwszy raport AEC¹².

Taki projekt rezolucji zyskał pełne poparcie delegacji brytyjskiej, zgodnie z wcześniejszymi zapewnieniami Bevina i treścią *aide-memoire* z 27 stycznia. Anglicy doskonale zdawali sobie sprawę z potrzeby ochrony uprawnień Komisji Energii Atomowej. Gdyby wszystkie aspekty zagadnienia produkcji i kontroli energii atomowej weszły w skład kompetencji mającej powstać komisji rozbrojeniowej, zostałby zachwiany aktualny układ sił. W myśl rezolucji, do nowej komisji mieli wejść również przedstawiciele niestałych państw – członków Rady Bezpieczeństwa, m. in. Polski i Ukrainy. Stwarzało to niebezpieczeństwo zmuszenia Stanów Zjednoczonych, poprzez rezolucje komisji rozbrojeniowej, do ujawnienia wszystkich tajników produkcji broni atomowej, a następnie do jej redukcji lub całkowitego zniszczenia¹³. Z tego powodu niezmiernie ważną kwestią było dla delegacji amerykańskiej zachowanie szerokich kompetencji Komisji Energii Atomowej, gdzie byli pewni poparcia większości członków, z Wielką Brytanią na czele¹⁴.

Wystąpienie Warrena Austina spotkało się z natychmiastową krytyką delegata sowieckiego, Andrieja Gromyki, który uznał propozycję amerykańską za kolejną próbę stordedowania procesu rozbrojeniowego. Koncepcja, w której wyodrębniono z zagadnienia redukcji i kontroli zbrojeń sprawę energii atomowej, była nie do przyjęcia dla „...miłujących pokój mieszkańców Związku Radzieckiego, ponieważ rozmija się z radzieckim projektem systemu międzynarodowego bezpieczeństwa”¹⁵.

W sytuacji narastającego kolejnego impasu w obradach przewodniczący Rady Bezpieczeństwa, Belg Fernand von Langenhove, po rozmowach z delegacją amerykańską, zdecydował się na powołanie specjalnej komisji. Składała się ona z reprezentantów państw, które do tego momentu sformułowały już własne koncepcje utworzenia komisji rozbrojeniowej. Były

¹² J. M. Ludlow, *The Establishment of the Commission for Conventional Armaments*, Washington 1947, s. 4; M. W. Boggs, *op. cit.*, s. 17.

¹³ M. Gowing, *Independent and Deterrence: Britain and Atomic Energy, 1945–1952*, Vol. I, *Policy Making*, London 1974, s. 194–195.

¹⁴ W skład Komisji Energii Atomowej wchodziłi przedstawiciele jedynie stałych członków Rady Bezpieczeństwa. Por.: *United Nations Security Council 1946–1949. Check List*, Washington 1949, s. l i n.

¹⁵ Z. Romaniński, *Instytucjonalne formy rokowań rozbrojeniowych*, [w:] *Rozbrojenie. Szkice i rozprawy*, Warszawa 1966, s. 257; Ch. W. Harrington, *op. cit.*, s. 113.

nimi: Australia, Francja, Kolumbia, Stany Zjednoczone i Związek Sowiecki¹⁶. Efektem kilkudniowych obrad tej nieformalnej Komisji było ułożenie wspólnej rezolucji, będącej kompromisowym połączeniem projektów sowieckiego i amerykańskiego. Została ona przegłosowana na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa 12 lutego 1947 r. i przyjęta stosunkiem dziewięciu głosów „za” przy dwóch „wstrzymujących się” (Polska i Związek Sowiecki)¹⁷. Dzień później została oficjalnie ogłoszona. Na jej podstawie Rada Bezpieczeństwa powoływała do życia Komisję Zbrojeń Konwencyjnych (CCA), która miała zająć się kwestią powszechnej regulacji i redukcji zbrojeń oraz sił zbrojnych. Jej obowiązkiem było również sformułowanie projektu praktycznych i skutecznych środków bezpieczeństwa w związku z powszechnym regulowaniem i redukcją zbrojeń w celu zapewnienia wykonania wszystkich uchwał zawartych w rezolucji. Poza tym Komisja miała określić własne kompetencje, by nie pokrywały się z pracami Komisji Energii Atomowej. Komitet Sztabów Wojskowych powinien przekazać Komisji, nie później niż do 30 kwietnia 1947 r., zalecenia co do podstawowych zasad organizacji Sił Zbrojnych Narodów Zjednoczonych. Ponadto nowo ukonstytuowane ciało powinno było jak najszybciej przedłożyć Radzie Bezpieczeństwa do zatwierdzenia plan pracy Komisji Zbrojeń Konwencyjnych¹⁸.

Mimo, iż rezolucja była kompilacją projektów sowieckiego i amerykańskiego, to jednak jej treść świadczyła o zwycięstwie opcji Stanów Zjednoczonych, popieranej przez Brytyjczyków. Zgodnie z ich planami należało spodziewać się współpracy trzech oddzielnych komitetów: Komisji Zbrojeń Konwencyjnych, Komisji Energii Atomowej i Komitetu Sztabów Wojskowych, z zachowaniem odrębności ich kompetencji. Ich zadaniem miało być stworzenie globalnej koncepcji międzynarodowej regulacji i redukcji zbrojeń wszelkiego typu.

Bezpośrednim następstwem utworzenia Komisji Zbrojeń Konwencyjnych było nawiązanie anglo-amerykańskich kontaktów celem rozpoczęcia ściślej współpracy w kwestii kontroli i redukcji zbrojeń. Już 14 lutego lord Inverchapel przekazał Achesonowi brytyjską notę zawierającą propozycję konsultacji i wspólnych posunięć w trakcie obrad CCA¹⁹. Po pozytywnym zaopiniowaniu dokumentu przez Komitet Wykonawczy do Spraw Regulacji Zbrojeń sekretarz stanu George Marshall wręczył brytyjskiemu ambasadorowi,

¹⁶ Propozycje Australii, Francji oraz Kolumbii potraktowane zostały przez Stany Zjednoczone i Związek Sowiecki w sposób marginalny. Zob.: *Security Council Official Records, 2nd Year (1947)*, Vol. II, s. 24–28 i 31–34.

¹⁷ *Report of the Security Council to the General Assembly, 1947*, dok. A/166, s. 75.

¹⁸ *Security Council Official Records, 2nd Year (1947)*, Vol. II, s. 97–98.

¹⁹ FRUS, 1947, Vol. I, s. 425. Z dokumentem tym zapoznali się m. in.: sekretarz stanu G. Marshall, sekretarz wojny R. Patterson, sekretarz marynarki J. Forrestal oraz przewodniczący AEC D. Lilienthal. Zob.: *ibidem*, s. 381.

w dniu 5 marca, odpowiedź rządu Stanów Zjednoczonych. W przekazanym dokumencie Amerykanie stwierdzali, iż brytyjskie plany rozbrojeniowe są bliskie koncepcjom delegacji Stanów Zjednoczonych, co pozwoli na podjęcie wspólnych działań w zakresie kontroli i redukcji zbrojeń. Współpraca miała polegać przede wszystkim na wcześniejszym konsultowaniu przygotowanych do zgłoszenia na forum CCA projektów rezolucji oraz ich wzajemnym popieraniu²⁰.

Dnia 24 marca 1947 r. doszło do pierwszego posiedzenia członków Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych. Wybrano na nim przewodniczącego, którym został reprezentant Australii, Paul Hansluck, po czym przystąpiono do rozpatrywania punktów merytorycznych obrad²¹. Jednym z najważniejszych zagadnień poruszanych w pracach przygotowawczych Komisji była kwestia stworzenia praktycznych i skutecznych środków zabezpieczenia procesu rozbrojenia. Dotychczas nie kładziono na ten problem większego nacisku, mimo iż premier Wielkiej Brytanii, Clement Attlee, już od momentu podpisania Deklaracji Waszyngtońskiej w dniu 15 listopada 1945 r., starał się zwrócić na tę sprawę uwagę wszystkich państw. Zdaniem rządu londyńskiego tylko w sytuacji silnego poczucia bezpieczeństwa oraz nienagannie działającego systemu zabezpieczeń proces regulacji i redukcji zbrojeń mógł przebiegać bez zakłóceń. Niewiadome dla Brytyjczyków było tylko to, jak daleko można będzie posunąć się w procesie konstruowania planu zabezpieczeń bez wywołania sprzeciwu Rosjan. Alternatywą dla delegacji angielskiej mogło być stworzenie na tyle „neutralnego” projektu gwarancji bezpieczeństwa, by nie niepokoił żadnej ze stron²².

W dyskusji poprzedzającej przyjęcie prowizorycznego porządku obrad, mającej miejsce 26 marca, Alexander Cadogan przedstawił zebranym członkom Komisji wytyczne, które rząd Clementa Attlee’go uważał za istotne dla szybkiego rozwoju koncepcji międzynarodowego rozbrojenia²³. Według delegata brytyjskiego powodzenie w realizacji procesu rozbrojeniowego uzależnione było przede wszystkim od powstania systemu międzynarodowego zaufania w tej kwestii. Każda próba przystąpienia do rozmów bez zaistnienia takiego systemu była z góry skazana na niepowodzenie. Drugą istotną sprawą dla idei rozbrojenia była realizacja międzynarodowych postanowień

²⁰ *Ibidem*, s. 425.

²¹ W skład Komisji weszli przedstawiciele wszystkich aktualnych członków Rady Bezpieczeństwa: Australii, Belgii, Brazylii, Chin, Francji, Kolumbii, Polski, Syrii, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Związku Sowieckiego. *United Nations Security Council 1946–1949. Check List*, Washington 1949, s. 1–4.

²² J. M. Ludlow, *op. cit.*, s. 9.

²³ Propozycja ta była jednym z elementów koncepcji „full disclosure”, stworzonej przez Clementa Attlee’go jeszcze w 1945 r. Zob.: M. Gowling, *op. cit.*, s. 67–71; A. Bullock, *Ernest Bevin: Foreign Secretary, 1945–1951*, London 1983, s. 184.

w celu stworzenia wspólnego systemu sił bezpieczeństwa (zgodnie z treścią art. 43 Karty NZ). Miał on w poważnym stopniu wesprzeć proces powstawania zaufania między narodami oraz zdynamizować regulację i redukcję zbrojeń. Tworzenie sił zbrojnych Organizacji Narodów Zjednoczonych powinno być zakończone, zanim zostaną wdrożone praktyczne sposoby procesu rozbrojenia. Oczywiście rozmowy dotyczące zasad rozbrojenia powinny być kontynuowane równoległe z powyższymi działaniami. W ostatnim punkcie swego przemówienia Cadogan stwierdzał, iż „... wdrożenie systemu regulacji i redukcji zbrojeń powinno być również poprzedzone powstaniem praktycznego i efektywnego systemu międzynarodowej kontroli i weryfikacji. Dawałoby to wszystkim państwom pewność natychmiastowego ukarania kraju łamiącego postanowienia programu rozbrojeniowego”²⁴.

Wystąpienie Cadogana doskonale obrazowało stanowisko rządu londyńskiego. Wstępnym warunkiem dla jakiegokolwiek koncepcji rozbrojenia musiało być stworzenie takich zabezpieczeń programu, które wzbudzałyby zaufanie wszystkich państw. Również położenie dużego nacisku na sprawę zorganizowania Sił Zbrojnych NZ było dobrze przemyślane. Formacja ta mogła być najpewniejszym elementem procesu tworzenia międzynarodowego zaufania w sytuacji wymogu zmniejszenia liczebności armii narodowych.

Brytyjskie memorandum zostało pozytywnie przyjęte przez reprezentantów Stanów Zjednoczonych, Francji, Chin, Australii oraz Belgii. Potwierdzone to zostało wystąpieniem Herschela Johnsona, delegata rządu amerykańskiego. Johnson, chcąc jednak uzupełnić wystąpienie Cadogana, dołożył pewne uzupełnienia i poprawki, które miały ułatwić dyskusję nad brytyjskim projektem. Najważniejszymi uzupełnieniami były propozycje włączenia w jego treść zagadnienia traktatów pokojowych z Niemcami i Japonią oraz negocjacja specjalnego porozumienia dotyczącego procedury dostarczania kontyngentów wojskowych do Sił Zbrojnych NZ. Szczegóły te niepotrzebnie poszerzały memorandum Cadogana. Ponadto, nierozstrzygnięcie jednego z nich, co było bardzo prawdopodobne, stawiało pod znakiem zapytania przyjęcie całej brytyjskiej koncepcji wstępnej regulacji problemu rozbrojenia²⁵.

Najważniejsze punkty wystąpienia Alexandra Cadogana stały się podstawą dla obrad specjalnej podkomisji Komisji Zbrojeń Konwencyjnych, utworzonej 9 kwietnia 1947 r. W jej składzie znaleźli się przedstawiciele pięciu stałych członków Rady Bezpieczeństwa²⁶, których zadaniem było ułożenie roboczego planu pracy Komisji oraz zdefiniowanie zakresu jej kompetencji.

²⁴ Wytyczne rządu brytyjskiego znane były Amerykanom już wcześniej. Dowodzą tego informacje zamieszczone w poufnym dokumencie przygotowanym przez Komitet Wykonawczy do Spraw Regulacji Zbrojeń dla departamentów: stanu, wojny i marynarki z dnia 20 III 1947 r., FRUS, 1947, Vol. I, s. 437-441.

²⁵ Ch. W. Harrington, *op. cit.*, s. 116.

²⁶ *Ibidem*, s. 118.

W trakcie pięciu nieformalnych spotkań podkomisja ta nie była jednak w stanie sformułować wspólnego tekstu porozumienia. Wobec zaistniałej sytuacji, na szóstym posiedzeniu całej Komisji Zbrojeń Konwencyjnych, w dniu 6 czerwca 1947 r., przedstawione zostały dwa plany pracy i zakresu kompetencji Komisji²⁷. „Plan większościowy”, ułożony przez reprezentantów Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych, Francji i Chin, zakładał:

- sprecyzowanie zasięgu działania i kompetencji Komisji Zbrojeń Konwencyjnych w kwestii regulacji i redukcji zbrojeń oraz sił zbrojnych;
- sformułowanie ogólnych założeń regulacji i redukcji zbrojeń oraz sił zbrojnych;
- rozważenie praktycznych i skutecznych środków zabezpieczających, za pomocą międzynarodowego systemu kontroli państwa wywiązujące się ze swoich zobowiązań, przed ryzykiem agresji;
- sformułowanie praktycznych propozycji w sprawie rozbrojenia;
- rozważenie możliwości rozciągnięcia tych propozycji i zasad na państwa nie będące członkami ONZ;
- przedłożenie Radzie Bezpieczeństwa sprawozdania zawierającego, o ile to możliwe, projektu konwencji rozbrojeniowej.

Sowiecki „plan mniejszościowy”, stworzony przez Andrieja Gromykę i stałego reprezentanta ZSRS w ONZ, Jakowa Malika, skupiał się na kwestiach:

- włączenia do prac Komisji zagadnienia zakazu posiadania broni atomowej i innych rodzajów broni masowego rażenia;
- konstrukcji zasad służących za podstawę do ograniczenia produkcji wojskowej;
- ustanowienia limitów dla poszczególnych rodzajów wojsk i dla różnych gałęzi produkcji wojskowej;
- wprowadzenia zakazu wykorzystywania przemysłu pokojowego i cywilnych środków transportu w celach wojskowych;
- zmniejszenia sieci wojskowych baz lądowych, morskich i lotniczych²⁸.

Zarówno Cadogan, jak i pozostali stali członkowie Rady Bezpieczeństwa uznali „plan mniejszościowy” za kolejną sowiecką próbę włączenia problemu broni atomowej w zakres kompetencji Komisji Zbrojeń Konwencyjnych. Co więcej, Rosjanie przedstawili w nim szczegółowe założenia rozbrojeniowe, nie podejmując w ogóle kwestii utworzenia systemu zabezpieczającego ten proces. Oczywistym był fakt, iż Sowieci, nie mając tak ogromnych możliwości rozwoju potencjału przemysłowego jak Stany Zjednoczone, będą próbowali

²⁷ FRUS, Vol. I, s. 470.

²⁸ *Ibidem*, s. 476–477 i 525–526; *Security Council Official Records, 2nd Year (1947)*, Suppl. nr 14, s. 141–143.

zlikwidować różnicę poprzez redukcję baz wojskowych oraz strategicznych dla armii gałęzi przemysłu państw zachodnich²⁹.

Poważne rozbieżności w planach programowych stały się przyczyną kolejnego groźnego impasu w obradach Komisji. Próby rozładowania sytuacji podjął się reprezentant Polski, Oskar Lange, najprawdopodobniej inspirowany przez delegatów Związku Sowieckiego. W dniu 13 czerwca 1947 r. wyszedł z propozycją poprawek do „planu większościowego”, dzięki którym projekt mógłby zostać zaakceptowany przez ZSRS. Jednakże zarówno reprezentant brytyjski, jak i pozostali autorzy „planu większościowego” uznali, iż jego treść wyczerpuje w sposób zadowalający założenia Komisji. Zdecydowano się jedynie na wprowadzenie do projektu rezolucji ustępu o możliwości zgłaszania dodatkowych propozycji w terminie późniejszym (po zatwierdzeniu tego dokumentu przez Radę Bezpieczeństwa)³⁰. W dniu 18 czerwca „plan większościowy” został zatwierdzony przez Komisję, po czym 26 czerwca został przesłany do Rady Bezpieczeństwa jako Plan Pracy Komisji Zbrojeń Konwencyjnych. Rada zatwierdziła dokument 8 lipca 1947 r., przy czym zarówno Związek Sowiecki, jak i Polska wstrzymały się od głosu³¹.

Delegacją najbardziej zadowoloną z faktu zatwierdzenia planu pracy byli Brytyjczycy. „Plan większościowy”, będący jego podstawą, zawierał w sobie większość wytycznych, przedstawionych 26 marca 1947 r. przez Cadogana, na forum Komisji Zbrojeń Konwencyjnych. Dodatkowej satysfakcji przysparzała im świadomość, iż dokument ten mógł przynieść pewne rezultaty. Został skonstruowany w sposób na tyle ogólnikowy, że nie posiadał właściwie punktów spornych, o czym świadczył brak sprzeciwu ze strony Rosjan. Ponadto, udało się Brytyjczykom i Amerykanom zlikwidować niebezpieczeństwo wprowadzenia do planu pracy zagadnienia broni atomowej. Jedynym większym mankamentem tej rezolucji był brak projektu organizacji Sił Zbrojnych ONZ.

W trakcie oczekiwania na zaakceptowanie raportu przez Radę Bezpieczeństwa, w dniu 16 lipca 1947 r., Komisja Zbrojeń Konwencyjnych powołała do życia nieformalną agendę o nazwie Komitet Roboczy. Celem jego obrad było sformułowanie zasad ogólnej regulacji i redukcji zbrojeń oraz sił zbrojnych. Ponadto miał zająć się koordynowaniem prac podkomitetów, które utworzono by w celu przedyskutowania poszczególnych zagadnień problemu rozbrojenia i bezpieczeństwa. Podstawą działań Komitetu był zatwierdzony plan pracy Komisji Zbrojeń Konwencyjnych. Ustalono

²⁹ Ch. W. Harrington, *op. cit.*, s. 119.

³⁰ *Security Council Official Records, 2nd Year (1947)*, Suppl. nr 14, s. 145.

³¹ *Report of the Security Council to the General Assembly, 1947*, dok. A/366, s. 87–89.

też, iż posiedzenia Komitetu będą utrzymywane w tajemnicy do momentu ukończenia obrad³².

Do pierwszego zebrania członków Komitetu doszło 20 sierpnia 1947 r. Głównym zagadnieniem rozpatrywanym przez uczestników debaty był punkt 1. planu pracy, a więc kwestia zakresu kompetencji Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych. Na wniosek delegata Stanów Zjednoczonych Ralpha Barda i Alexandra Cadogana ustalono, iż „... w zakres kompetencji Komisji wejdą wszystkie rodzaje broni, które nie są bronią masowej zagłady”. Stwierdzono również, że zdefiniowanie pojęcia „broni masowej zagłady” leży w zakresie uprawnień Komisji Energii Atomowej³³.

Przeciwko wprowadzeniu tego oświadczenia zaprotestował Andriej Gromyko. Oznajmił, iż błędne jest takie ustalenie zakresu działań Komisji, które dzieli problem rozbrojenia na dwie części – redukcji broni konwencjonalnej i broni masowej zagłady. Ponadto stwierdził, ku zaniepokojeniu Cadogana i Barda, iż zaistniała konieczność natychmiastowego zniszczenia broni masowego rażenia, przy równocześnie trwającej redukcji broni konwencjonalnej³⁴. Było to potwierdzenie angielskich i amerykańskich obaw sowieckiego powrotu do wcześniejszych koncepcji łączenia uprawnień Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych i Komisji Energii Atomowej. Zdecydowana większość obradujących nie zaakceptowała jednak stanowiska delegata Związku Sowieckiego. Dnia 9 września 1947 r. Komisja przyjęła projekt rezolucji, w myśl której kompetencje tej organizacji miały ograniczać się do zagadnienia broni konwencjonalnej. Zdefiniowano w niej również termin „broni masowej zagłady”, do której zaliczono broń atomową, materiały radioaktywne, broń chemiczną oraz bakteriologiczną. Za przyjęciem takiego kształtu rezolucji głosowało siedem państw. Sprzeciwił się Związek Sowiecki oraz Polska, zaś wstrzymały się od głosu Brazylia i Chiny³⁵.

Dalsze obrady Komitetu Roboczego zdominowały zagadnienia 2. i 3. punktu planu pracy Komisji. W trakcie dyskusji nad nimi, 12 września 1947 r., delegat australijski John Hood, w porozumieniu z Cadoganem, przedłożył propozycję usprawnienia prac Komitetu Roboczego. Zasugerował, by każde państwo reprezentowane w Komisji złożyło własny projekt ogólnych zasad rozbrojenia oraz sposobów utworzenia międzynarodowego systemu zabezpieczającego proces regulacji i redukcji zbrojeń oraz sił zbrojnych³⁶.

³² Podkomitety, które miał utworzyć Komitet Roboczy, nigdy nie powstały z powodu coraz większych różnic pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Sowieckim w kwestii kontroli i redukcji zbrojeń. L. Romaniecki, *op. cit.*, s. 257.

³³ FRUS, 1947, Vol. I, s. 643.

³⁴ Ch. W. Harrington, *op. cit.*, s. 122.

³⁵ *Ibidem*, s. 123; *Report of the Security Council to the General Assembly, 1947*, dok. A/381, s. 32.

³⁶ FRUS, 1947, Vol. I, s. 886–887.

Na przełomie września i października projekty takie zostały przygotowane, jednak dyskusje nad nimi przeciągały się. Treść dokumentu przygotowanego przez Cadogana w niewielkim stopniu różniła się od australijskich propozycji Johna Hooda. Zakładały one stworzenie systemu zabezpieczającego program kontroli i redukcji zbrojeń, który opierał się na zagwarantowaniu wszystkim państwom poczucia bezpieczeństwa poprzez zapewnienie dotrzymywania umów i respektowania prawa międzynarodowego³⁷.

W dniu 21 stycznia 1948 r. przedstawiona została członkom Komisji Roboczej koncepcja australijska, którą bardzo ostro skrytykował Andriej Gromyko. Zdając sobie sprawę ze słabości wystąpień pojedynczych państw wobec silnej opozycji Rosjan nowy reprezentant Stanów Zjednoczonych, Frederick Osborn, zwrócił się do Cadogana i Hooda z propozycją połączenia obydwu projektów³⁸. Już następnego dnia Amerykanie otrzymali zarys brytyjsko-australijskiej rezolucji, z którą się zapoznali. W trakcie spotkania Cadogana z Osbornem i jego asystentem, Johnem Burtonem, wniesiono do projektu kilka amerykańskich poprawek. Dotyczyły one przede wszystkim kwestii skonstruowania międzynarodowego systemu kontroli zbrojeń oraz podpisania traktatów pokojowych z Niemcami i Japonią. Ponadto, w dniu 27 stycznia, pracownik Departamentu Stanu Donald Leith oraz Osborn pozyskali, w trakcie poufnych rozmów, poparcie dla wspólnego planu ze strony reprezentantów Kanady (generał Andrew McNaughton i George Ignatieff) oraz Francji (Guy de la Tournelle). Sojusznicy postanowili jednak nie przedstawiać projektu rezolucji do momentu przyjęcia przez Radę Bezpieczeństwa trzeciego raportu Komisji Energii Atomowej. Z tego powodu spotkanie członków Komitetu Roboczego 2 lutego zostało odroczone bez podania daty kolejnego zebrania³⁹.

Następne tygodnie przyniosły dodatkowy wzrost napięcia spowodowany głębokim kryzysem, jaki zaistniał w pracach Komisji Energii Atomowej. Jego konsekwencją była treść trzeciego raportu AEC, przedstawionego na forum Rady Bezpieczeństwa w dniu 17 maja 1948 r. Potwierdzał on kompletne niepowodzenie zabiegów, mających na celu stworzenie systemu kontroli energii atomowej. Wobec tak wielu różnic pomiędzy koncepcjami Stanów Zjednoczonych i Związku Sowieckiego nie mogło dojść do porozumienia⁴⁰.

³⁷ FRUS, 1948, Vol. I, General: The United Nations, part 1, Washington 1975, s. 313.

³⁸ Dnia 10 I 1948 r. Frederick H. Osborn został awansowany przez prezydenta Trumana na stanowisko przewodniczącego delegacji Stanów Zjednoczonych w Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych, gdzie zastąpił Ralpha Barda. Oficjalne przejście obowiązków nastąpiło 12 II 1948 r. *Ibidem*, s. 311.

³⁹ *Ibidem*, s. 314–316.

⁴⁰ Drugi raport AEC z 8 IX 1947 r. przedstawiony został Radzie Bezpieczeństwa trzy dni później. Nie uzyskał aprobaty. Zob.: FRUS, 1947, Vol. I, s. 660. Trzeci raport tej Komisji

Zaistniała sytuacja miała ogromny wpływ na przebieg obrad Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych oraz na zmianę postawy rządu brytyjskiego wobec problemu rozbrojenia. Już 18 maja doszło do tajnego spotkania pracowników angielskiej ambasady w Waszyngtonie, Donalda Macleana oraz Johna Andersona, z przedstawicielami amerykańskiego Departamentu Stanu. Maclean przedstawił Amerykanom *aide-memoire*, wystosowane w imieniu rządu londyńskiego przez ministra spraw zagranicznych Ernesta Bevina. Gabinet Clementa Attlee'go wyrażał w nim głębokie zaniepokojenie wpływem postanowień raportu AEC na pogłębienie impasu w pracach Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych. Treść dokumentu przedstawionego przez Komisję Energii Atomowej, z pewnością wpłynęła na usztywnienie i tak już negatywnego stanowiska sowieckiego wobec sojuszniczych planów kontroli i redukcji zbrojeń. W takiej sytuacji każda inicjatywa rozbrojeniowa skazana była na niepowodzenie. Aby więc nie dopuścić do powtórzenia błędów Komisji Energii Atomowej, strona brytyjska zaproponowała zawieszenie obrad Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych aż do jesiennej sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Jednocześnie położono nacisk na potrzebę dalszego opracowywania nowych projektów rezolucji poza Komisją. Należało przedstawiać je samodzielnie na forum Rady Bezpieczeństwa, bez względu na destrukcyjną działalność delegacji sowieckiej. Ponadto, rząd londyński zobligował się do przygotowania specjalnych propozycji rozbrojeniowych, które miały zostać przedstawione na III Sesji Zgromadzenia Ogólnego, mającej rozpocząć się w dniu 21 września 1948 r. w Paryżu⁴¹.

Taka postawa rządu Wielkiej Brytanii zaskoczyła stronę amerykańską. W jej mniemaniu należało jak najdłużej prowadzić dialog w ramach Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych, bez względu na wyniki rozmów w AEC i Komitecie Sztabów Wojskowych. W tajnym memoriale, przesłanym 10 czerwca przez Departament Stanu do brytyjskiej ambasady, Amerykanie przedstawili swoje stanowisko. Mimo iż podzielali brytyjskie obawy co do prawdopodobieństwa pogłębienia impasu w obradach Komisji, to jednak w sposób kategoriyczny obstawali przy konieczności dalszego prowadzenia rozmów. Fakt, iż będą one bezproduktywne, miał działać na korzyść Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. W dalszej części memorandum rząd waszyngtoński bowiem położył nacisk na potrzebę ciągłego informowania członków

przedłożono Radzie Bezpieczeństwa 17 V 1948 roku. Stwierdzono w nim, iż „... różnica stanowisk między Stanami Zjednoczonymi a Związkiem Sowieckim uniemożliwia dalszą działalność Komisji, a negocjacje mogą zostać wznowione wówczas, kiedy stali członkowie AEC znajdą podstawy do osiągnięcia porozumienia w kwestii międzynarodowej kontroli broni atomowej”. Zob.: *The United Nations and Disarmament 1945–1970*, New York 1970, s. 20–21; FRUS, 1947, Vol. I, s. 650.

⁴¹ FRUS, 1948, Vol. I, Part 1, s. 342–344.

Rady Bezpieczeństwa o niemożności dojścia do porozumienia z delegatem Związku Sowieckiego wobec jego permanentnego sprzeciwu przy rozpatrywaniu każdej rezolucji rozbrojeniowej⁴².

Te różnice w planach obydwu państw doprowadziły do tajnego spotkania Macleana i Hendersona z przedstawicielami Departamentu Stanu, Howardem Johnsonem i Haydenem Raynozem w dniu 28 czerwca 1948 r. W jego trakcie Anglicy wyjaśnili reprezentantom Stanów Zjednoczonych motywy, które kierowały poczynaniami rządu londyńskiego. Zawieszenie obrad Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych, przy jednoczesnej aktywności w konstruowaniu propozycji rozbrojeniowych przesyłanych Radzie Bezpieczeństwa, miało, zdaniem Brytyjczyków, doprowadzić do potępienia postawy Związku Sowieckiego przez organy ONZ. Liczono również na to, iż Zgromadzenie Ogólne uchwali rezolucję nakazującą członkom Komisji podjęcie dalszych prac i podwojenie wysiłków w celu opracowania zasad procesu redukcji i kontroli zbrojeń konwencjonalnych i sił zbrojnych. Był to taktyczny sposób zmuszenia reprezentacji sowieckiej do nawiązania dialogu i zaakceptowania dalszych postanowień Komisji⁴³. Strona amerykańska w dalszym ciągu nie akceptowała koncepcji rządu brytyjskiego. Dowodem było poufne memorandum, przekazane 9 lipca 1948 r. przez Johnsona i Raynora Denisowi Allenowi, adwokatowi ambasady Wielkiej Brytanii w Waszyngtonie. W dokumencie tym gabinet Harry'ego Trumana potwierdzał konieczność prowadzenia dalszych prac w Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych. Celem priorytetowym było zakończenie wstępnej fazy obrad Komitetu Roboczego. Z tego powodu starano się nakłonić Anglików do przeforsowania, na kolejnym zebraniu członków Komitetu, już wcześniej przygotowanej rezolucji brytyjskiej, uzupełnionej przez delegatów Australii i Stanów Zjednoczonych. Dotyczyła ona pkt. 2 Planu Pracy Komisji, czyli sformułowania ogólnych założeń regulacji i redukcji zbrojeń oraz sił zbrojnych. Zakończenie prac przygotowawczych Komitetu przed rozpoczęciem III Sesji Zgromadzenia Ogólnego rokowało, zdaniem amerykańskiej delegacji, nadzieję na jej dalszą działalność, nawet przy obstrukcyjnej postawie Sowietów. Propozycja zawieszenia debat była nie do przyjęcia również z tego powodu, iż z pewnością spotkałaby się ze sprzeciwem Rosjan, umiejętnie później wykorzystanym przez komunistyczną propagandę. Powyższe stanowisko amerykańskie popierali również delegaci Kanady oraz Francji, gen. Andrew McNaughton i Guy de la Tournelle⁴⁴.

⁴² Podczas nieformalnej rozmowy z Richardem Milesem, członkiem brytyjskiej delegacji w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ, Osborn stwierdził, iż takie ujęcie problemu obarczy odpowiedzialnością za impas w obradach delegację sowiecką. *Ibidem*, s. 345.

⁴³ *Ibidem*, s. 355–356.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 363–365; Department of State Bulletin, September 28, 1948, s. 618.

Memorandum z 9 lipca w istotny sposób wpłynęło na postawę delegacji brytyjskiej. Po zasięgnięciu opinii rządu Ernest Bevin i Alexander Cadogan poinformowali amerykański Departament Stanu o zaniechaniu działań zmierzających do zawieszenia prac Komisji. Ponadto Cadogan rozpoczął konsultacje z Osbornem i Hoodem w celu dopracowania wspólnego projektu rezolucji. Reprezentant Wielkiej Brytanii przedstawił ją 26 lipca 1948 r. na posiedzeniu członków Komitetu Roboczego. W dokumencie stwierdzono, iż system zabezpieczający proces kontroli i redukcji zbrojeń powinien gwarantować wszystkim państwom poczucie bezpieczeństwa poprzez zapewnienie dotrzymania umów oraz przestrzegania przepisów międzynarodowych. Punkt drugi rezolucji potwierdzał opinię większości państw, dla których międzynarodowe zaufanie i bezpieczeństwo stanowiło podstawę dla efektywnego funkcjonowania jakiegokolwiek planu rozbrojeniowego. W artykule trzecim zaprezentowano czynniki istotne dla stworzenia nastroju zaufania i poczucia bezpieczeństwa. Celem priorytetowym miało być jak najszybsze stworzenie, zgodnie z art. 43 Karty NZ, Sił Zbrojnych Narodów Zjednoczonych, co leżało w gestii Komitetów Sztabów Wojskowych. Kolejnymi warunkami było osiągnięcie porozumienia w kwestii skonstruowania międzynarodowego systemu kontroli energii atomowej oraz podpisanie traktatów pokojowych z Niemcami i Japonią. Punkt czwarty zakładał sukcesywną redukcję liczebności armii narodowych w takim stopniu, by mogły one realizować wyłącznie zadania defensywne. W art. 5. rezolucji poruszono potrzebę stworzenia systemu zabezpieczeń, który sprawowałby międzynarodowy nadzór nad procesem rozbrojenia. System taki powinien działać błyskawicznie. Wykrywając wszelkie naruszenia przepisów rozbrojeniowych i likwidując je w zarodku zwiększałby poczucie bezpieczeństwa wszystkich członków Organizacji Narodów Zjednoczonych. Ostatni punkt zapewniał przeprowadzenie natychmiastowej akcji represyjnej przeciwko krajowi łamiącemu zasady rozbrojenia i redukcji sił zbrojnych⁴⁵.

Postanowienia tej rezolucji były potwierdzeniem stałości poglądów delegacji brytyjskiej i amerykańskiej. Nadal wskazywano na potrzebę stworzenia systemu bezpieczeństwa i zaufania, zanim skonstruowany zostanie projekt redukcji i kontroli zbrojeń konwencjonalnych. Z treścią tego dokumentu utożsamiały się również delegacje Australii, Kanady i Francji. O szerokim poparciu dla projektu świadczył fakt, iż rezolucja została zatwierdzona przez członków Komitetu Roboczego jeszcze tego samego dnia. Za jej przyjęciem głosowało dziewięć państw, przeciwko dwa – Związek Sowiecki oraz Ukraińska SRS. Reprezentant sowiecki, Jakow Malik, przedstawił ponadto własny projekt rezolucji. Postanowiono jednak nie rozpatrywać go,

⁴⁵ Ch. W. Harrington, *op. cit.*, s. 124.

ponieważ nie różnił się niczym od wcześniejszych propozycji Gromyki. Powielał postanowienia przyjętej rezolucji, „wzbogacając” je o aspekt połączenia problemu rozbrojenia konwencjonalnego z zagadnieniem kontroli i redukcji energii atomowej⁴⁶.

Zatwierdzona rezolucja, decyzją członków Komitetu Roboczego, została przekazana Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych, która zaaprobowała ją 12 sierpnia 1948 r. Następnie, wraz z uchwałą dotyczącą pierwszego punktu Planu Pracy z 9 września 1947 r. i raportem o postępach w obradach Komisji, weszła w skład projektu Rezolucji Generalnej. Dokument ten przesłano dnia 18 sierpnia Radzie Bezpieczeństwa z zamiarem wykorzystania go w trakcie rozmów dotyczących rozbrojenia konwencjonalnego na III Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ⁴⁷.

Przyjęcie rezolucji z 26 lipca 1948 r. zakończyło wstępną fazę obrad Komisji Zbrojeń Konwencjonalnych, w której brytyjska koncepcja rozbrojeniowa odegrała istotną rolę. Propozycja zapewnienia wszystkim krajom bezpieczeństwa przed wdrożeniem zasad regulacji oraz redukcji zbrojeń i sił zbrojnych spotkała się z aprobatą większości członków Komisji. Godziło to oczywiście w podstawy projektu sowieckiego, zakładającego natychmiastową redukcję zbrojeń lub całkowite rozbrojenie. Dopiero spełnienie jednego z tych warunków miało doprowadzić do powstania systemu międzynarodowego bezpieczeństwa.

Poważnym sukcesem strony brytyjskiej było nawiązanie współpracy z delegacją amerykańską już w początkowym okresie debat prowadzonych przez członków Rady Bezpieczeństwa, których celem było utworzenie komisji rozbrojeniowej. Nieprzychylnie stanowisko reprezentantów rządu Stanów Zjednoczonych wobec projektu utworzenia takiej komisji zmieniło się dopiero w wyniku memorandum rządu londyńskiego z 27 stycznia 1947 r. U podstaw wspólnego działania leżało z pewnością brytyjskie poparcie dla amerykańskiej koncepcji pozostawienia zagadnienia kontroli i redukcji zbrojeń atomowych w zakresie kompetencji Komisji Energii Atomowej. Dawało to obydwu stronom gwarancję zachowania w tajemnicy sekretów procesu produkcji broni masowego rażenia. Jednocześnie doprowadziło to do zaniechania przez delegata rządu londyńskiego koncepcji stosowania polityki mediacyjnej, mającej na celu zbliżenie stanowisk delegacji amerykańskiej i sowieckiej w kwestii rozbrojenia. W początkowej fazie dyskusji nad Planem Pracy Komisji taką tendencję daje się zauważyć, lecz w późniejszych rozmowach idea doprowadzenia do kompromisu pomiędzy antagonistycznymi mocarstwami zanika. Postawa Alexandra Cadogana była

⁴⁶ *Ibidem*, s. 125. Zob. również: Department of State Bulletin, August 29, 1948, s. 267–268; *Documents on Disarmament 1945–1959*, Vol. I, New York 1960, s. 173–174.

⁴⁷ FRUS, 1948, Vol. I, Part 1, s. 377–378.

jednak zrozumiała w sytuacji permanentnego negocjowania przez Rosjan wszystkich projektów rezolucji. Takie stanowisko delegatów Związku Sowieckiego doprowadziło do poważnego kryzysu w obradach Komisji Zbrojeń Konwencyjonalnych, trwającego od końca 1947 do lipca 1948 r. Miał on niewątpliwy wpływ na zachwianie się brytyjskiej koncepcji rozwiązania problemu redukcji zbrojeń. Anglicy podjęli nawet próbę czasowego zawieszenia bądź odroczenia obrad Komisji, w celu wymuszenia na reprezentantach rządu moskiewskiego zmiany stanowiska wobec zagadnienia rozbrojenia. Wobec nacisku ze strony delegacji amerykańskiej rząd londyński zdecydował się jednak na powrót do pierwotnego planu działań. Efektem anglo-amerykańskiej współpracy, która przerwała impas w pracach Komisji było uchwalenie 26 lipca 1948 r. rezolucji, która zamknęła pierwszy etap obrad komisji rozbrojeniowej.

Reasumując należy stwierdzić, iż współpraca Alexandra Cadogana z delegatami rządu Stanów Zjednoczonych na forum Komisji Zbrojeń Konwencyjonalnych w latach 1947–1948 w decydujący sposób wpłynęła na wyniki obrad. Zaowocowała przeforsowaniem wielu istotnych dla obydwu państw założeń koncepcji rozbrojeniowych. Stanowiły one rdzeń „większościowego” Planu Pracy Komisji oraz dwóch wydanych rezolucji, zaaprobowanych następnie przez Radę Bezpieczeństwa. Warto przy tym zauważyć, iż najczęściej to właśnie brytyjskie projekty były uzupełniane przez reprezentantów Stanów Zjednoczonych i innych krajów, a nie odwrotnie. Świadczyło to dobitnie o trafności założeń programu kontroli i redukcji zbrojeń tego państwa.

Артур Росяк

**БРИТИЙСКАЯ ПОЗИЦИЯ В ВОПРОСЕ КОНТРОЛЯ И СОКРАЩЕНИЯ
ВООРУЖЕНИЙ В КОМИССИИ ОБЫЧНЫХ ВООРУЖЕНИЙ ООН
НАЧАЛЬНЫЙ ПЕРИОД ЗАСЕДАНИЙ
(ФЕВРАЛЬ 1947 Г. – ИЮЛЬ 1948 Г.)**

12 февраля 1948 г. была создана в ООН Комиссия обычных вооружений. Главную роль в ее организации, а также в выработке плана работы сыграла делегация Великобритании. Ее предложение обеспечения всем странам безопасности до внедрения принципов регулирования и сокращения вооружений и вооруженных сил поддержало большинство членов комиссии. С этим не соглашались СССР, который предлагал немедленное сокращение вооружений или полное разоружение. Чтобы выступить против советским предложениям, английский делегат Александр Кадоган установил сотрудничество с делегацией США. В свою очередь, англичане поддержали американскую концепцию предоставления контроля и сокращения атомных вооружений в компетенции Комиссии

атомной энергии. Таким образом, Англия и США хотели сохранить в тайне технологию производства оружия массового поражения.

В результате 18 июня 1947 г. Комиссия обычных вооружений приняла, так называемый „план большинства” в качестве плана работ комиссии и 9 сентября 1947 г. резолюцию касающуюся пределов ее компетенции. Однако с этим не соглашались представители СССР, ибо они не хотели вести дальнейших переговоров без соединения контроля и сокращения обычных вооружений с проблемами атомного разоружения. Несмотря на давление Великобритании и США советская делегация не изменила своей позиции. Все же, 26 июля 1948 г. была принята резолюция определяющая принципы обеспечения процесса обычного вооружения.